

Логінова К.С.,
аспірант кафедри політичної економії,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

РОЛЬ ОЦІНКИ СУЧАСНОГО СТАНУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У ВИЗНАЧЕННІ ТІНЬОВИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті проведено аналіз структури машинобудівної галузі за структурним і територіальним критеріями. Розглянуто показники, які характеризують динаміку розвитку машинобудування. Визначено детермінанту спаду – тіньова економіка та тіньові витрати як її одиниця виміру.

Ключові слова: машинобудування, тіньова економіка, тіньові витрати, індекс цін виробників промислової продукції, приріст обсягу промислової продукції.

Постановка проблеми. Розвиток та зростання економіки будь-якої держави нерозривно пов'язано із функціонуванням усіх галузей національного господарства. Промисловість була і залишається ключовим сектором економіки розвинених країн, в тому числі й України. Машинобудівна галузь є однією з провідних галузей промисловості, базою технічного переозброєння суспільного виробництва. Від рівня його розвитку залежать масштаби і темпи впровадження сучасного обладнання, рівень механізації та автоматизації виробництва, продуктивність суспільної праці і добробут населення. Машинобудування виступає єдиним постачальником капітальних ресурсів на підприємства різних галузей промисловості.

Сучасний етап розвитку господарства України характеризується загостренням кризових процесів. Це призводить до негативної динаміки та змін, що пов'язані із зменшенням обсягів виробництва, скороченням персоналу та виробничих потужностей, втратою конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках, а у гірших випадках – до банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні початком становлення й розвитку ринкових відносин в економіці стає ХХІ ст. Цей період розглядається як період спаду виробництва, зумовлений порушенням господарських зв'язків у зв'язку зі зміною форм власності, посиленням конкурентної боротьби між підприємствами [1, с. 82].

Питанням оцінки сучасного стану, особливостей функціонування та перспектив розвитку машинобудівної галузі приділено значну увагу у працях К. Харг, П. Гутмана, Е. Фейга, І.І. Мазур, В. Базилевича, В. Мандибури, М.В. Алікаєвої, Ю.М. Барташевської, М.В. Микитюка, Н. Сіправської та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підприємства машинобудівної галузі забезпечують виробництво машинами та обладнанням, а населення – предметами споживання. Тіньові ж витрати є стримуючим виробничим показником, який прискорює технічний та соціально-економічний занепад машинобудівної галузі. Саме тому для розробки методичного забезпечення виявлення тіньових витрат, а також ефективних механізмів управління витратами для досягнення прозорості діяльності підприємства необхідно

детально розглянути та проаналізувати сучасний стан машинобудування з огляду на специфіку сучасного розвитку.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану машинобудівної галузі України та визначенні тенденцій розвитку машинобудування для визначення механізму розрахунку тіньових витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною гіпотезою цього дослідження є визначення сучасного стану машинобудівної галузі як одного із чинників динаміки розвитку тіньового сектору національної економіки взагалі та тіньових витрат зокрема. Через соціально-економічні та політичні чинники національна промисловість повністю або частково втратила частину провідних підприємств, тому на сьогоднішній час машинобудівна галузь займає більшу частину реалізованої промислової продукції. Наведені причини обумовлюють більш детальний розгляд машинобудівної галузі національного господарства як ключового напрямку розвитку економіки держави.

Машинобудівну галузь національного господарства можна умовно класифікувати за двома критеріями – за територіальним поділом та за галузевою структурою.

Розглядаючи машинобудівну галузь за галузевою структурою, можна виділити наступні:

- сільськогосподарське машинобудування;
- автомобільна промисловість;
- електротехнічна промисловість;
- важке і транспортне машинобудування;
- приладобудування (виробництво засобів автоматизації та керування);
- верстатобудівна та інструментальна промисловість;
- будівельно-шляхове та комунальне машинобудування;
- хімічне та нафтове машинобудування;
- машинобудування для легкої та харчової промисловості;
- енергетичне машинобудування.

Рис. 1. Галузева структура машинобудування України

Галузева структура машинобудування за вартістю продукції в Україні зображено на рис. 1 [2].

Зазначена на рис. 1 структура вказує на домінування сільськогосподарського машинобудування, автомобілебудування, електротехнічної промисловості, важкого і транспортного машинобудування над іншими підгалузлями машинобудування. Перераховані домінуючі галузі підтверджують гіпотезу щодо більшої долі важкого машинобудування в Україні. На рис. 2 зображено структуру машинобудівної галузі за територіальною ознакою.

Аналізуючи рис. 2, можна зробити висновок щодо основних центрів машинобудівної галузі України – це Харківська і Київська області та місто Київ, Донецька та Дніпропетровська області, вони складають 19%, 18% 9% та 7% відповідно.

Розміщення підприємств машинобудівної галузі мають специфічні особливості, тому що вони майже не залежать від природних умов та ресурсів. На основі закону територіальної спеціалізації та комплексного розвитку в Україні сформувалося сім основних машинобудівних районів:

1) Харківський район (основні центри – міста Харків, Полтава, Кременчук, Суми) зі спеціалізацією на енергетичному, тракторному, транспортному, сільськогосподарському машинобудуванні, а також випуску електротехніки та пристроїв;

2) Придніпровський район (основні центри – міста Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Кривий Ріг, Запоріжжя, Мелітополь, Кіровоград) з провідними галузями важкого і середнього машинобудування – виробництво верстатів, транспортних, енергетичних, електротехнічних і сільськогосподарських машин; наукоємна космічна техніка;

3) Донецький район (основні центри – міста Донецьк, Краматорськ, Луганськ, Маріуполь, Горлівка, Дружківка) – виготовлення переважно металоемного обладнання: машини та обладнання для вугледобування і чорної металургії, транспортні засоби;

4) Центральнорайонський район (основні центри – міста Київ, Житомир, Бердичів, Коростень, Чернігів, Черкаси) –

випуск обладнання для хімічної та будівної індустрії, транспортних засобів, електротехнічні машини;

5) Подільський район (основні центри – міста Вінниця, Хмельницький, Тернопіль) – розвиток сільськогосподарського та електротехнічного машинобудування, устаткування і приладобудування;

6) Західноукраїнський район (основні центри – міста Львів, Луцьк, Рівне, Івано-Франківськ, Чернівці, Мукачеве, Дрогобич, Стрий) – приладобудування, виробництво телевізорів, устаткування, підйомно-транспортних автомобілів, автобусів, вантажних несучих конвеєрів, вантажопасажирських автомобілів, електроніки, сільськогосподарських машин;

7) Південний район (основні центри – міста Одеса, Миколаїв, Херсон, Сімферополь, Ізмаїл, Керч) – спеціалізується на виробництві суден, устаткування, сільськогосподарських машин, кранів, приборів, кіноапаратів.

За січень-березень 2015 р. галузю машинобудування реалізовано промислової продукції на суму 19 868,1 млн. грн., що більше на 0,47%, ніж у січні-березні 2014 р.

Для визначення детального аналізу стану та динаміки машинобудівного сектора, слід провести процедуру інфлювання, тобто скорегувати обсяг реалізованої промислової продукції на індекс промислових цін за січень-березень 2015 р. (табл. 1) [3; 4].

Державна служба статистики виділяє чотири основні складові машинобудівної галузі: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електронного устаткування, виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Отже, за даними таблиці 1, незважаючи на в цілому позитивне збільшення, крім виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів, обсяг реалізованої продукції цієї групи за 2014 р. збільшився.

Якщо ж привести всі групи реалізованої продукції машинобудівної галузі до цін 2015 р., скоригувавши на

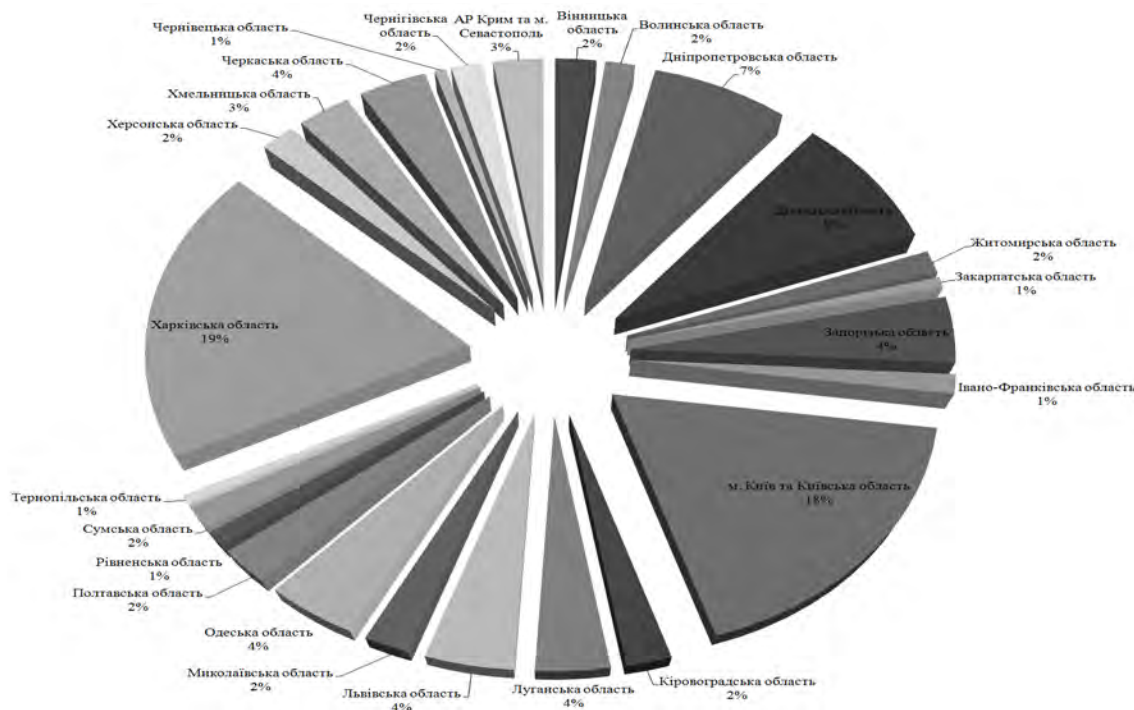

Рис. 2. Структура машинобудівної галузі України за територіальною ознакою

індекс цін виробників промислової продукції, і розрахувати приріст, то помічається, що обсяг реалізованої продукції в 2014 р. більше, ніж в 2015 р. Це свідчить про високий рівень інфляції, негативні соціально-економічні та політичні процеси, в тому числі і у зростанні долі тіньової економіки в національній економіці держави. А зростання тіньової економіки призводить до росту тіньових витрат, зокрема і в машинобудівній галузі.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції машинобудівної галузі

Найменування галузі машинобудування	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.		Індекс цін виробників промислової продукції за січень-березень 2015 р.	Приріст обсягу реалізованої промислової продукції (2014 р. до 2015 р.), %
	січень-березень 2015	січень-березень 2014		
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	1625,6	1419,9	139,7	22,02
Виробництво електричного устаткування	4098,7	2411,6	139,1	18,16
Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	7112,0	6337	122,2	8,88
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	7031,8	8133,2	113,9	31,74

Спад у машинобудуванні детерміновано такими чинниками [5, с. 2]: зменшення обсягів іноземних замовлень (експортного попиту) на виробництво продукції; зростання відпускних цін на продукцію промисловості; уповільнення темпів зменшення кількості працівників на промислових підприємствах.

Основним інструментом підвищення ефективності державного регулювання діяльності машинобудівних підприємств, як свідчить досвід закордонного державного регулювання, є формування стратегії діяльності органів державної влади.

Стратегічний підхід включає розробку політики розвитку машинобудування на довгостроковий період, що інтегрована з програмними документами розвитку країни, а також всебітньо прийнятими нормами і стандартами [6, с. 215].

Висновки. Проведений аналіз економічних показників машинобудування вказує на кризовий стан галузі. Одним із основних чинників є неефективне управління витратами під-

приємства та зростання частки тіньових витрат в загальній структурі витрат підприємства.

Для ефективної реалізації стратегічного підходу машинобудівними підприємствами слід розробити механізми протистояння тіньовій економіці шляхом скорочення тіньових витрат кожного окремо взятого підприємства, що потребує подальшого дослідження та розробки.

В умовах, де здійснюється господарська діяльність більшості машинобудівних підприємств України, питання пошуку напрямів оптимізації діяльності є важливим пріоритетом для подальшого розвитку підприємства окремо і галузі в цілому.

Література:

1. Великий Ю.М. Управління витратами підприємства: монографія / Ю.М. Великий, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна; Харк. нац. екон. ун-т. – Х.: ІНЖЕК, 2009. – 192 с.
2. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Індеси промислової продукції в Україні у 2011–2015 роках / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Розвиток підприємництва / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Очікування промислових підприємств у I кварталі 2015 р. щодо перспектив розвитку їхньої ділової активності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Дикань В.В. Державне регулювання розвитку машинобудування України / В.В. Дикань / Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 213–217.

Логинова Е.С. Роль оценки современного состояния машиностроительной отрасли в определении теневых издержек предприятия

Аннотация. В статье проведен анализ структуры машиностроительной отрасли по структурному и территориальному критериям. Рассмотрены показатели, характеризующие динамику развития машиностроения, определена детерминанта спада – теневая экономика и теневые издержки как её единица измерения.

Ключевые слова: машиностроение, теневая экономика, теневые издержки, индекс цен производителей промышленной продукции, прирост объема промышленной продукции.

Logiova K.S. Role of estimation of the mechanical engineering industry's contemporary state in the definition of enterprise's shadow costs

Summary. The article is presented the analyses of mechanical engineering industry's structure according to structural and territorial criterias. The scientific work is considered the indexes that describe the dynamic of mechanical engineering development and defined the main determinant of recession. This is the shadow economy and shadow costs as the unit of measure.

Keywords: mechanical engineering, shadow economy, shadow costs, the producer price index of industrial products, growth of industrial production.